

Méreg Martin

„A tüzre tüzzel válaszolunk”¹
1956-os plakátok a Pécsi Egyetemi Könyvtár és
Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztályán

Bevezetés

2016 októberében tizenkét darab, 1956-ból származó plakát került elő a Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztályán. A plakátok jelzet nélküliek, nincsenek katalogizálva, könyvtárba kerülésük körülményei nem ismertek. Valószínűsíthető, hogy Móró Mária Anna, a Pécsi Egyetemi Könyvtár főkönyvtárosa az irattár rendezése közben gyűjtötte egy iratcsomóba a plakátokat. Mivel a plakátok esetlegesen maradtak fenn, jelen tanulmánynak nem célja az 1956-os pécsi és baranyai események részletes ismertetése, csupán a plakátok bemutatására és történeti kontextusba helyezésére vállalkozunk.

A tizenkét plakát szerzőjét és kiadóját tekintve megállapítható, hogy hét példány a megyei pártbizottságtól, öt példány pedig Pécs szovjet katonai parancsnokától származik. Ezek a források tehát a forradalommal ellenséges hatalom perspektívájából tekintenek 1956 pécsi és baranyai eseményeire. A várost elfoglaló szovjet csapatok a Mór Kollégium, a *Dunántúli Napló* szerkesztősége, a posta és a rádió mellett a Szikra Nyomdát is megszállták. Pécs szovjet katonai parancsnokának, Kornyusin őrnagynak november 4-én, plakát formában is fennmaradt parancsát már itt adták ki.

A plakátok megjelenése kronológiailag a pécsi és az országos események menetét követi. A szovjet intervenció előtti időszakból egy, a városi tanács által kiadott, rendkívüli állapot kihirdetéséről szóló plakát van a gyűjteményben, míg a többi tizenegy plakát november 4. után keletkezett. A plakátok áttekintését az 1. táblázat könnyíti meg.

A november 4. és 14. közötti négy plakátot a város szovjet katonai parancsnoka adta ki párhuzamosan a város megszállásával és a mecseki szabadságharcosok küzdelmével. November 24-én egy hat plakátból álló sorozat jelent meg a megyei pártbizottság kiadásában, amely különböző foglalkozási csoportokat megszólítva a sztrájk beszüntetését követeli. A plakátsorozat a pécsi és baranyai munkástanácsok utóvédharcaihoz köthető. Végül, december 7-én a szovjet katonai parancsnok által megjelentetett 5. számú parancs a forradalom hófordulóján kibontakozó országos és megyei tüntetéssorozatra adott reakcióként értelmezhető.

¹ Ezen a címen jelent meg a pécsi Szovjet Katonai Parancsnokság felhívását tartalmazó plakát a *Dunántúli Napló* 1956. november 7-i számában, a címlapon.

	A megjelenés dátuma	Cím/Tartalom	Kiadó	További példányok²
1.	1956. 10. 24.	Pécs város és Baranya megye dolgozói! Rendkívüli állapot és gyülekezési tilalom elrendelése.	Pécs városi Tanács és a Baranya Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága	JPM 80.30 PKSZ.1956/129
2.	1956. 11. 04.	A szovjet katonai parancsnok parancsa Kijárási és gyülekezési tilalom, a fegyverek leadása.	Kornjusin őrnagy, Pécs szovjet katonai parancsnoka	JPM 71.2256 PKSZ.1956/128
3.	1956. 11. 07.	Pécs város polgárai! A lakosság felhívása az ellenállás befejezésére, a tovább harcolók feladására.	Szovjet Katonai Parancsnokság	JPM 71.1469 JPM 71.2260/1-2 JPM 71.22.70 JPM 80.29/1-2 JPM R/3
4.	1956. 11. 08.	Szovjet városparancsnok 2. sz. parancsa A városparancsnokság átvétele. A fekete zászlók betiltása. Gyülekezési tilalom. Fegyverek leadása.	Bojcof ³ gárdaezredes, Szovjet Katonai Parancsnokság	JPM 71.2257.2
5.	1956. 11. 14.	4. számú parancs A város rendjének megváltoztatása. Kijárási és gyülekezési tilalom, intézmények vezetői igazolványukat kötelesek bemutatni.	Bojcov gárdaezredes, Szovjet Katonai Parancsnokság	JPM 80.28 JPM 71.2258/1-2
6.	1956. 11. 24.	Bányászok! Munkások! Parasztok! Családanyák! Fiatalok! Magyar Hazafiak! A sztrájk beszüntetésére felszólító plakát.	MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága	JPM 71.1478/1-2 JPM 71.2255 JPM 80.261 JPM 80.262

² JPM: Janus Pannonius Múzeum Várostartörténeti Múzeum 1956. okt. 23. – 1957. március jelzetű iratcsomó. PKSZ: Az Országos Széchényi Könyvtár Kisnyomtatványtárának 1956-os különgyűjteménye.

³ A Kornjusin őrnagyot váltó szovjet katonai parancsnok neve Bojcof és Bojcov változatban is előfordult a plakátokon.

7.	1956. 11. 24.	Bányászok! Régi hő- sök és fiatalok! A sztrájk beszüntetésé- re felszólító plakát.	MSZMP Baranya Megyei Inté- ző Bizottsága	JPM 80.34
8.	1956. 11. 24.	Munkások! Dolgozók! A sztrájk beszüntetésé- re felszólító plakát.	MSZMP Baranya Megyei Inté- ző Bizottsága	JPM 80.33
9.	1956. 11. 24.	Közlekedési dolgo- zók! Vasutasok! A sztrájk beszüntetésé- re felszólító plakát.	MSZMP Baranya Megyei Inté- ző Bizottsága	JPM 80.31/1-2
10.	1956. 11. 24.	Anyák! Gondokkal küzdő háziasszonyok! Magyar nők! A sztrájk beszüntetésé- re felszólító plakát.	MSZMP Baranya Megyei Inté- ző Bizottsága	JPM 80.32
11.	1956. 11. 24.	Bányászok, Bányászasszonyok! A sztrájk beszüntetésé- re felszólító plakát.	MSZMP Baranya Megyei Inté- ző Bizottsága	
12.	1956. 12. 07.	Pécs város szovjet ka- tonai parancsnokának 5. számú parancsa A tüntetések, gyűlések, fel- vonulások betiltása, a kijárási tilalom szigorú betartása.	Bojcov gárdaezredes, Pécs város szovjet katonai parancsnoka	JPM 80.27 JPM 71.2259 PKSZ.1956/127

1. táblázat – Az 1956-os plakátok áttekintő táblázata,
Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya.

A plakátok további példányai a Janus Pannonius Múzeum Várostörténeti Múzeumában, illetve az Országos Széchényi Könyvtár Kisnyomtatványtárában⁴ található meg. A Várostörténeti Múzeum példányai közül többet Borsy Károly, a Pécsi Szikra Nyomda könyvtermelési vezetője, a pécsi nyomdászat történetének kutatója adományozott 1964-ben a gyűjteménynek. A további példányok lelőhelyét és jelzetét az 1. táblázat utolsó oszlopában adtuk meg.

⁴ <http://www.mek.oszk.hu/04000/04056/html/index.html> (2016.10.15)

A plakátok bemutatása

1. plakát

Pécs város és Baranya megye dolgozói!

Tekintettel a reakciós provokációk lehetőségére, Pécs városában és az egész megyében rendkívüli állapotot rendelék el!

Felhívom városunk és megyénk minden dolgozóját, hogy tartózkodjék a csoportosulásoktól, gyülekezéstől. Elrendelem a szesztilalmat, a színház és filmszínházak szüneteltetését. (...)

Felhívom a lakosság figyelmét, hogy őrizze meg nyugalmát, tartózkodjék minden rendezvarástól, hogy az üzemekben, hivatalokban és üzletekben a munka és a lakosság ellátása zavartalanul folyjék.

Pécs, 1956. október 24.

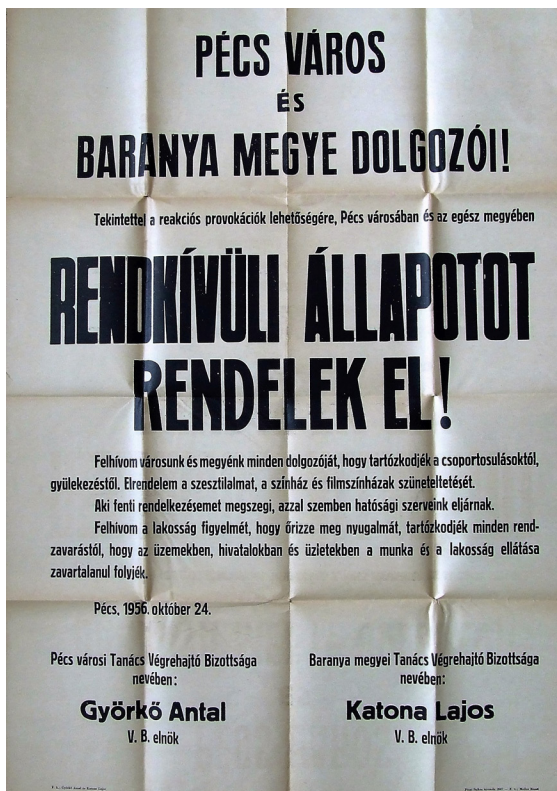
Pécs városi Tanács Végrehajtó Bizottsága nevében: Györkö Antal V. B. elnök

Baranya megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága nevében: Katona Lajos V.B elnök

Méret: 71 x 100 cm, 1 példány; kiadó: Györkö Antal és Katona Lajos, Pécsi Szikra Nyomda

Október 23-án és 24-én Pécssett nem került sor nagyobb szervezett megmozdulásokra. A MEFESZ⁵ vezetői bíztak a tárgyalások sikerében, ezért tudatosan kerültek a provokációkat. A *Dunántúli Napló* beszámolója szerint október 24-én két-háromszáz fiatal tüntetett a városháza, majd a színház és a rádió épülete előtt. A tüntetést a karhatalom feloszlatta a tüntetők közé keveredett „huligán és munkakerülő” elemekre hivatkozva. Ugyanakkor a diákszövetség pontjait tartalmazó röplapok terjesztése miatt négy főiskolás ellen intézkedett az ÁVH.⁶

Ezek alapján arra következtethetünk, hogy a rendkívüli állapot kihirdetését a pécsi események önmagukban nem indokolták, inkább a budapesti események hatására, elővigyázatosságból, esetleg felsőbb utasításra hozhatták meg a döntést. Ezt támasztja alá, hogy a felhívást a *Dunántúli Napló* 1956. október 24-i száma⁷ csak a 3. oldalon, kis méretben közölte. A címlapon Gerő Ernő rádióbeszéde szerepelt.

⁵ Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége. Szegeden jött létre, amikor 1956. október 16-án az egyetemisták kiváltak a hivatalos kommunista ifjúsági szervezetből. Október 22-én csatlakoztak a MEFESZ-hez a budapesti, a miskolci, a pécsi és a soproni diákgyűlések.

⁶ BÁN–ROZS 2006. 31–32.

⁷ *Dunántúli Napló*, 1956. okt. 24. 3.

2. plakát

A szovjet katonai parancsnok parancsa

A mai naptól megkezdte működését Pécs szovjet katonai parancsnoka.

Megparancsolom:

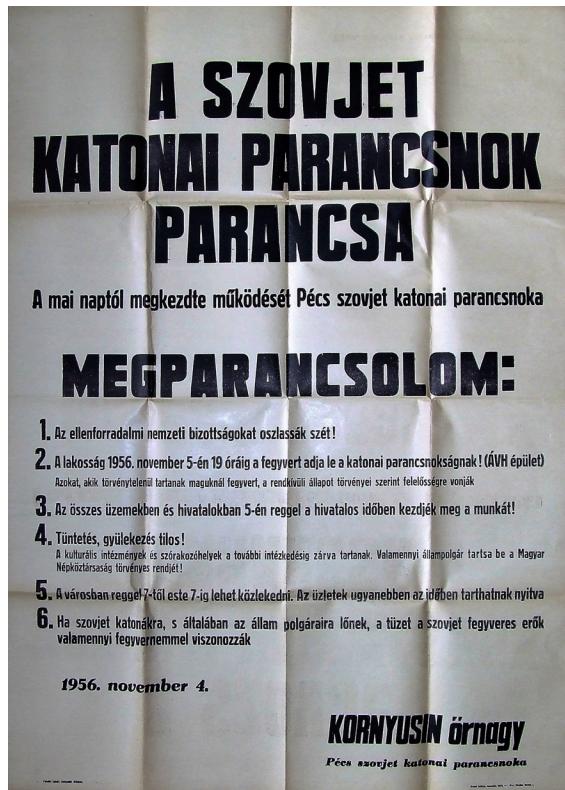
- 1. Az ellenforradalmi nemzeti bizottságokat oszlassák fel!*
 - 2. A lakosság 1956. november 5-én 19 óráig a fegyvert adja le a katonai parancsnokságnak. (ÁVH épület) Azokat, akik törvénytelenül tartanak maguknál fegyvert, a rendkívüli állapot törvényei szerint felelőségre vonják.*
 - 3. Az összes üzemekben és hivatalokban 5-én reggel a hivatalos időben kezdjék meg a munkát!*
 - 4. Tüntetés, gyülekezés, tilos! A kulturális intézmények és szórakozóhelyek a további intézkedésig zárva tartanak. Valamennyi állampolgár tartsa be a Magyar Népköztársaság törvényes rendjét!*
 - 5. A városban reggel 7-től este 7-ig lehet közlekedni. Az üzletek ugyanebben az időben tarthatnak nyitva.*
 - 6. Ha szovjet katonákra, s általában az állam polgáira lőnek, a tüzet a szovjet fegyveres erők valamennyi fegyvernemmel viszonzják.*
- 1956. november 4.*

Kornyusin őrnagy

Pécs szovjet katonai parancsnoka

Méret: 70,5 x 100 cm, 1 példány; kiadó: Jelenszki Márton, Pécsi Szikra Nyomda

A forradalom napjaiban Pécsen nem bontakoztak ki a budapestihez hasonló, nagyobb fegyveres összetűzések. A Katona Tanács Csikor Kálmán vezetésével megszervezte az egyetemi és bányász zászlóaljából álló nemzetőrséget, amely a rendőrséggel közösen biztosította a közbiztonságot a városban. A Katona Tanács felelősége volt eldönteni, hogy a közeledő szovjet csapatokkal felvegyék-e a harcot. A szovjet páncélos hadosztály közeledésének hírére Csikor Kálmán a felesleges vérontás elkerülése érdekében a tárgyalások mellett döntött, és a védelmi vonalakra kivezényelt egységeinek egy részét visszavonta. A tárgyalások végül eredménytelenek maradtak, a szovjet csapatok november 4-én hajnalban ellenállás nélkül vonultak be a városba.⁸ A parancs a *Dunántúli Napló* 1956. november 5-i számában a címlapon is megjelent.⁹

⁸ BÁN–ROZS 2006. 48–54.

⁹ *Dunántúli Napló*, 1956. nov. 5. 1. (A november 4-i számot a szovjet katonai parancsnok lefoglaltatta.)

3. plakát

Pécs város polgárai!

Az ellenforradalmi elemek tovább folytatják az értelmetlen ellenállást, támadják és tüzelnek a szovjet csapatokra.

A szovjet hadsereg harckocsijai és tüzérsége kénytelenek válaszolni tüzzel a tüzre, mégha azok padlásokról és ablakokból is jönnek. (...)

A szovjet hadseregnek nincs más feladata, mint baráti segítséget nyújtani a magyar népnek a szocialista eredmények megvédésében, az ellenforradalom szétzúzásában és a fasiszta veszély újjáéledése veszélyének felszámolásában. (...)

A szovjet csapatok továbbra is valamennyi fegyvernem tüzével válaszolnak a provokációkra és a terrorista tevékenységekre, melyeket az ellenforradalmi elemek végeznek.

Pécs város polgárai!

Aktívan harcoljatok a fasiszta ellenforradalmárok ellen, segítetek felkutatásukban és ne engedjétek meg, hogy ablakaitokból és padlásaitokról tüzeljenek. Ezzel megvédtétek a saját és gyermekeitek életét és házaitek rombadöntését. (...)

A Szovjet Katonai Parancsnokság

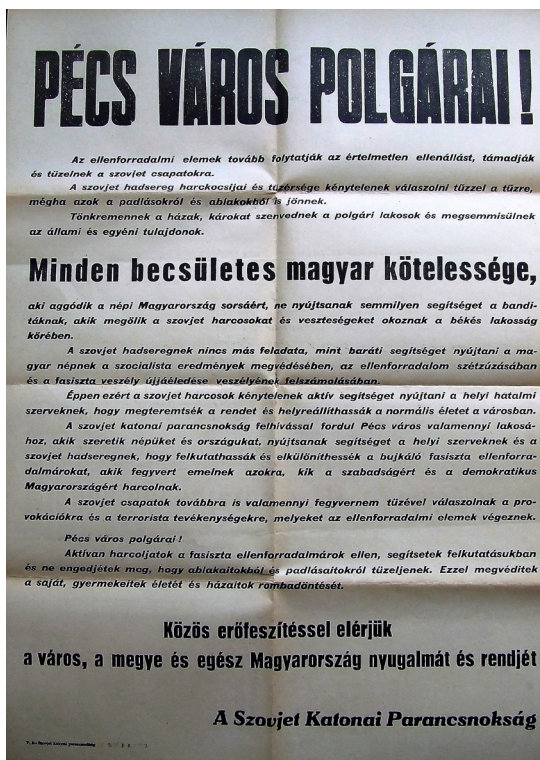
Méret: 50 x 70 cm, 2 példány; 15,4 x 20,3 cm, 2 példány; kiadó: Szovjet Katonai Parancsnokság, Pécsi Szikra Nyomda

A plakáton a megjelenés dátumát nem tüntették fel. Ugyanakkor a *Dunántúli Napló* 1956. november 7-i számában a címlapon szerepel a szovjet katonai parancsnokság felhívása *A tüzre tüzzel válaszolunk* címmel. A szöveg egy-két kisebb eltéréstől eltekintve megegyezik a plakát szövegével, ennek alapján a plakát megjelenését november 6-ra vagy 7-re tehetjük. A felhívást a „Mecseki Láthatatlanok” utóvédharcára adott reakcióként értelmezhetjük.

A szovjet csapatok bevonulása után leszerelt kiskatonákból, bányászszázalajkból, diákokból és nemzetőrökből fegyveres ellenállás szerveződött a Mecsekben. A hiányos felszerelésű, de jó helyismerettel rendelkező csapatok november 4. és 6. között több rajtaütést hajtottak végre a szovjet alakulatokon.¹⁰ Később Vágotpusztáról és Kisújbanjáról kiindulva indítottak támadásokat a szovjet csapatok és a szerveződő karhatalom ellen. Céljaik közé tartozott, hogy folytassák az ellenállást az ENSZ kedvező döntéséig, és megcáfolják az „ellenforradalom” felszámolását hirdető kádári propagandát. November 16-án belátva a további ellenállás kilátástalanságát feloszlatták az egységeket. Az ellenállók maradéka november 22. után Jugoszlávia felé próbálta elhagyni az országot.¹¹

¹⁰ A *Dunántúli Napló* 1956. november 8-i címlapján közölt felhívás értelmében, ha a Mecseken harcolók 8 óra utáni két órás elvonulási időben sem teszik le a fegyvert, a szovjet parancsnokság légiertővel és nehéztüzérséggel megsemmisíti őket. Nem tudjuk, a felhívást plakát formájában is közzétették-e.

¹¹ BÁN–ROZS 2006. 77–82.

4. plakát

Szovjet városparancsnok 2. sz. parancsa

Pécs, 1956. évi november hó 8.

A mai napon átvettem a városparancsnokságot. A város rendjéért és a biztonságért a felelősség teljes mértékben reám hárul. (...)

Javaslom a város lakosságának, hogy úgy a középületekről, mint a lakóházakról a fekete zászlót 1956. november 9-én 12 óráig vegyék le. Jelen esetben a fekete zászló a felkelők és provokátorok szimbólumát képezi. Mindazon személyeket, akik a fekete zászlót továbbra is kint hagyják, a felkelők támogatóinak tekintjük.

Esetleges provokációk megakadályozása érdekében ismételten megtiltom a tereken és más helyeken való csoportosulást.

A további vérontás megakadályozása érdekében Pécs város párt-és állami szervei, valamint a Szovjet Parancsnokság utoljára felhívja azon személyeket, akik még fegyverüket nem adták le, hogy azt haladéktalanul adják le, vegyék fel a munkát és kezdjék meg az új békés életet.

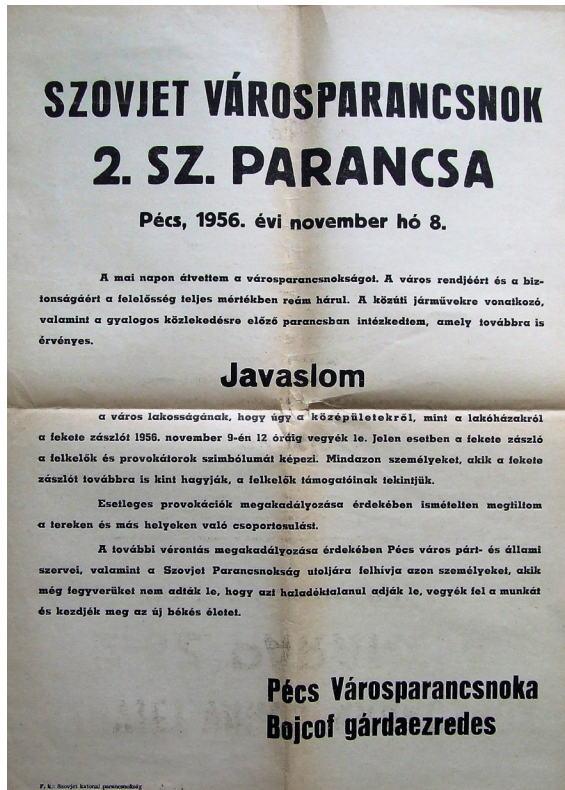
Pécs Városparancsnoka

Bojcof gárdaezredes

Méret: 35 x 50 cm, 1 példány; kiadó: Szovjet Katonai Parancsnokság, Pécsi Szikra Nyomda

A parancs a *Dunántúli Napló* 1956. november 10-i számában, a 2. oldalon is megjelent *A csoportosulás továbbra is tilos; Mindenki kezdje meg a munkát!* címmel. A parancsot a kijárási tilalomra vonatkozó információ egészíti ki, amely egy órát rövidülve este 8-tól reggel 6 óráig tart.

A városparancsnokság átvételével kapcsolatban elterjedt, hogy Kornyusin őrnagyot a mecseki harcok során lelőtték. Bojcov gárdaezredes november 10-én a *Dunántúli Napló* hasábjain cáfolta a hírt. Elmondása szerint elődje csak ideiglenesen vezette a katonai parancsnokságot, él és tovább irányítja saját egységét.¹² Ezzel szemben a szakirodalomban több szerző is tényként közli a városparancsnok lelövését.¹³ Rózsa András szerint nem bizonyított, hogy Kornyusin őrnagy meghalt, illetve, hogy a szabadságharcosok lőtték le, ugyanis szovjet katonai források nem állnak rendelkezésünkre az ügyel kapcsolatban.¹⁴

¹² *Dunántúli Napló*, 1956. nov. 10. 2.

¹³ SZAKOLCZAI 2010. 76.; PÉTER 1997. 254.

¹⁴ ROZS 2009.

5. plakát

4. számú parancs¹⁵

Pécs, 1956. évi november hó 14. (...)

1. A kijárási tilalom helyi idő szerint este 7 órától reggel 7 óráig tart.

2. Szigorúan megtiltom az utcákon a gyülekezést, 3-5 embernél több ne csoportosuljon.

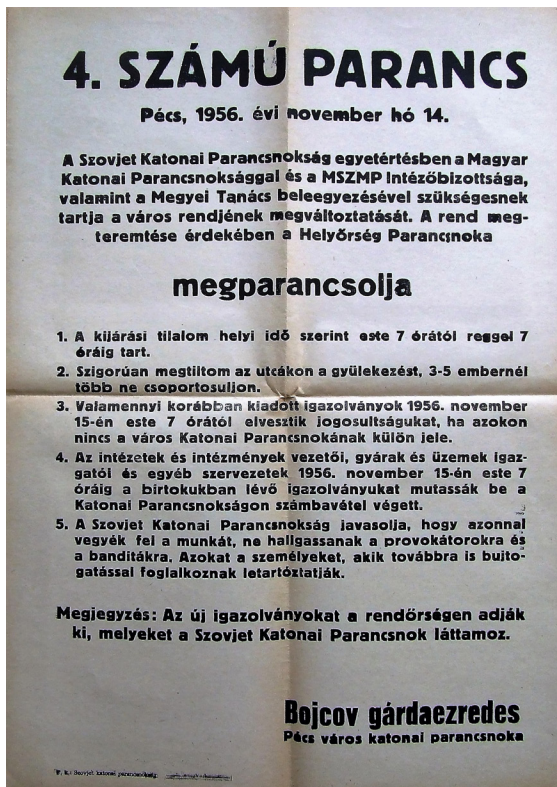
3. Valamennyi korábban kiadott igazolványok 1956. november 15-én este 7 órától elvesztik jogosultságukat, ha azokon nincs a város Katonai Parancsnokának külön jele. (...)

5. A Szovjet Katonai Parancsnokság javasolja, hogy azonnal vegyék fel a munkát, ne hallgassanak a provokátorokra és a banditákra. Azokat a személyeket, akik továbbra is bujtogatással foglalkoznak letartóztatják. (...)

Bojcov gárdaezredes

Pécs város katonai parancsnoka

Méret: 35 x 50 cm, 1 példány; kiadó: Szovjet Katonai Parancsnokság, Pécsi Szikra Nyomda

A Szovjet Katonai Parancsnokság november közepi bőséges plakáttermésének háttérében a pécsi és baranyai utóvédharcok intenzitása áll. A „Mecseki Láthatatlanok” fegyveres ellenállása egészen november 16-ig tartott. A nem fegyveres ellenállás központjai, a munkástanácsok december első feléig képviselték a forradalom célkitűzéseit. November 7-én a pécsi üzemek és bányák küldötteinek Sopiana Gépgyárban tartott nagygyűlésén központi sztrájkbizottságot hoztak létre. A munkabeszüntetések fenntartását többek között a szovjet csapatok kivonulásáig és a sztrájkjog törvénybe iktatásáig tervezték. November 16-án új megyei központi munkástanácsot választottak.¹⁶

¹⁵ A 4. számú parancs megjelent a *Dunántúli Napló* november 15-i számában a címlapon „*Kimenési tilalom: este 7-től reggel 7-ig*” címmel.

¹⁶ Rozs 2008. 174–175.

6–11. plakát

A hat darabból álló plakátsorozatot az MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága adta ki november 24-én. A plakátok a sztrájk beszüntetésére szólítanak fel, személyre szabottan mindegyik más és más foglalkozáscsoportot szólít meg. A szövegeket erőteljes, érzelmekre ható retorika, szóképek használata, gyakori ismétlések és megszólítások jellemzik.

Bányászok! Munkások! Parasztok! Családanyák! Fiatalok! Magyar Hazafiak! (6. plakát)¹⁷

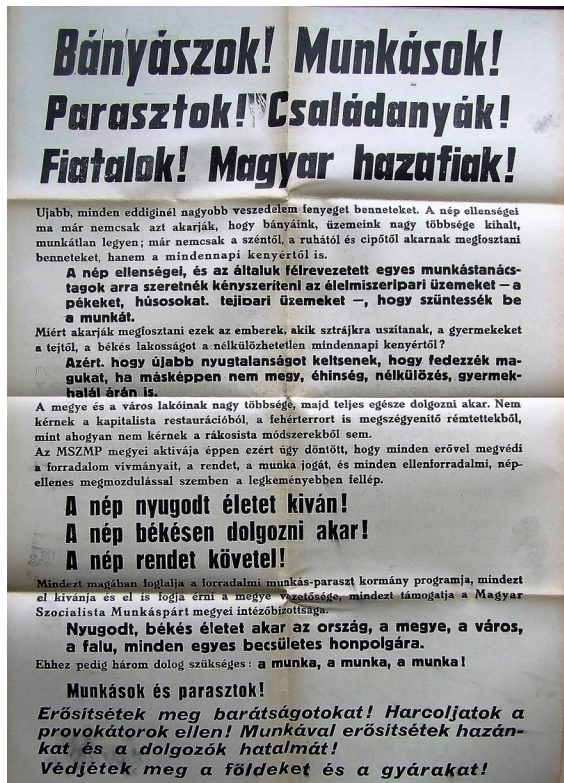
(...) *A nép ellenségei és az általuk félrevezetett egyes munkástanács-tagok arra szeretnék kényszeríteni az élelmiszeripari üzemeket – a pékeket, húsosokat, tejipari üzemeket –, hogy szüntessék be a munkát. (...)*

(...) *hogy újabb nyugtalanságot keltsenek, hogy fedezzék magukat, ha másképpen nem megy, éhínség, nélkülözés, gyermekhalál árán is.*

A megye és a város lakóinak nagy többsége, majd teljes egésze dolgozni akar. Nem kérnek a kapitalista restaurációból, a fehérterrort is megszegyenítő rémtettekből, mint ahogyan nem kérnek a rákosista módszerekből sem.

Az MSZMP megyei aktívája éppen ezért úgy döntött, hogy minden erővel megvédi a forradalom vívmányait, a rendet, a munka jogát, és minden ellenforradalmi, népellenes megmozdulással szemben a legkeményebben fellép.

Méret: 45,5 x 59,6 cm, 2 példány; 15,4 X 20,3 cm, 2 példány; kiadó: MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, Pécsi Szikra Nyomda

¹⁷ A többi plakát külön-külön szólítja meg az itt felsorolt társadalmi csoportokat.

Bányászok! Régi hősök és fiatalok! (7. plakát)

Ti voltatok és ti vagytok a munkásság derékhadá. Sok dicső sztrájkossal írtátok be neveteket hazánk történelmébe, sok hűséges társatok meghalt addig, míg munkásoké lett nálunk a hatalom. A mai sztrájk már nem a Ti sztrájkotok! Most nem a DGT¹⁸ urai ellen, a csertetői gyilkos csendőrök¹⁹ ellen, hanem magatok ellen sztrájkoltok!

Ha nem lesz szén, nem indulnak a vonatok. Ha nem lesz szén, nem lesz áram, nem dolgozhatnak a ruhagyárak, cipőgyárak, élelmiszerüzemek, gyógyszergyárak, dohánygyárak! (...) Ezt nem akarhatjátok! Szenet az országnak!

Méret: 15,4 x 20,3 cm, 2 példány; kiadó: MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, Pécsi Szikra Nyomda

Munkások! Dolgozók! (8. plakát)

(...) A ti asszonyaitok, a ti gyermekeitek várják otthon a cipőt, ruhát, játékot, szenet, a ti asszonyaitok sorakoznak az üresedő üzletek előtt kétségbeesetten, hogy haza tudják-e vinni mindazt a családnak, amire szüksége van. (...)

A nép ellen, saját magatok ellen, hazátok ellen sztrájkoltok!

Vegyétek hát fel a munkát! (...)

Méret: 15,4 x 20,3 cm, 1 példány; kiadó: MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, Pécsi Szikra Nyomda

Bányászok! Régi hősök és fiatalok!

Ti voltatok és Ti vagytok a munkásság derékhadá. Sok dicső sztrájkossal írtátok be neveteket hazánk történelmébe, sok hűséges társatok meghalt addig, míg munkásoké lett nálunk a hatalom. A mai sztrájk már nem a Ti sztrájkotok! Most nem a DGT urai ellen, a csertetői gyilkos csendőrök ellen, hanem

magatok ellen sztrájkoltok!

Ha nem lesz szén, nem indulnak a vonatok.
Ha nem lesz szén, nem lesz áram, nem dolgozhatnak a ruhagyárak, cipőgyárak, élelmiszerüzemek, gyógyszergyárak, dohánygyárak!
Meghal, kihül és tönkremegy az oly drágán felépített és oly sokszor megnéklülő duna-pentelei kohó — sötétség és némaság borul a városra

**EZT NEM AKARHATJÁTOK!
NEM LEHETÜNK ÖNMAGUNK GYILKOSAI ÉS ROSSZAKARÓI!**

ÖREG BÁNYÁSZOKI FIATALOK! Alljátok munkába. Témadjék fel újra az igaz bányászbeszűlet. Ne hagyjátok, hogy félrevezessenek benneteket!

A kormány ismeri végyaitokat, jobban meg akarja beosillni nehéz munkátokat. Mindent megtenni csak akkor tudja, ha dolgozok!

Szenete sokat szenvedett országnak!

SZENET!

SZENET!

SZENET!

Munkások! Dolgozók!

Az üzemekben, gyárakban napok óta hallgatnak a gépek. Sztrájkot hirdettek néktek azok, akik nem látják annak következményeit — és ti sztrájkoltok — saját magatok ellen, az egész nép ellen, a munkáshatalom, önön hatalmatok ellen.

A ti asszonyaitok, a ti gyermekeitek várják otthon a cipőt, ruhát, játékot, szenet, a ti asszonyaitok sorakoznak az üresedő üzletek előtt kétségbeesetten, hogy haza tudják-e vinni mindazt a családnak, amire szüksége van.

AZ ÁRU, AZ IPARCIKK, AZ ÉLELMISZER, A SZÉN NEM TÉREM A FÁN, MINT A CSIPKEGYŐ; AZ ÁRUT TI TERMELTEK, TI ADJÁTOK A KERESKEDELEMNEK!

Amíg hallgatnak a gyárak gépei, nem lesz áru, amíg hallgatnak a gépek, nincs fizetés, szükségei lát a család, amíg hallgatnak a gépek, nem lesz béte és nyugalom, amíg hallgatnak a gépek, azok dűrszölik a markukat, akiktől ti a gyárat, a gépet, a szerszámot elvettétek.

A nép ellen, saját magatok ellen hazátok ellen sztrájkoltok!

Vegyétek hát fel a munkát!

Ezt kéri, ezt követeli tőletek saját családok,
ezt követeli a nép érdeke,
ezt követeli tőletek a munkásbeszűlet,
ezt követeli sokat szenvedett hazánk!

¹⁸ A Dunagőzhajózási Társaság (DGT) tulajdonában voltak a Pécs környéki bányák a 19. század közepétől a II. világháború végéig.

¹⁹ Utalás az 1937. február 24-i, három halálos áldozatot követelő csertetői sortűzre.

Közlekedési dolgozók! Vasutasok! (9. plakát)

Hozzátok szólunk, akik a város, a megye, az ország útőterén – a közlekedésen tartjátok kezezteket. Akik munkába szállítottátok a szabolcsi, meszesi bányászokat, piacra vittétek a Szigeti út háziasszonyait. Akik szénrel megrakott szerelvényeket indítottatok az ország szívébe. Hozzátok szólunk! Rajtatok múlik, hogy meginduljon megyénkben az eleven, a békés élet! (...)

Méret: 15,4 x 20,3 cm, 4 példány; kiadó: MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, Pécsi Szikra Nyomda

Bányászok, Bányászasszonyok! (10. plakát)

Gondoltok ti arra, hogy a sztrájk további fenntartása hová fajul? (...)

Jön a tél – nincs szén. Nincs munka – nem lesz pénz. Ha nem lesz pénz, nem lesz miből élelmezni magatokat és családokat. (...)

Foglaljatok egységesen állást a munka mellett, szereljétek le a hangadókat, azokat, akik a fent leírtakat akarják. Az élet, hazánk léte most a ti kezeetekben van.

Gondolkozzatok!!!

Méret: 15,4 x 20,3 cm, 2 példány; kiadó: MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, Pécsi Szikra Nyomda

Közlekedési dolgozók! Vasutasok!

Hozzátok szólunk, akik a város, a megye, az ország útőterén — a közlekedésen — tartjátok kezezteket. Akik munkába szállítottátok a szabolcsi, meszesi bányászokat, piacra vittétek a Szigeti-út háziasszonyait. Akik szénrel megrakott szerelvényeket indítottatok az ország szívébe.

HOZZÁTOK SZÓLUNK!

Rajtatok múlik, hogy meginduljon megyénkben az eleven, a békés élet! Rajtatok múlik, hogy a bányások minden műszakon pontosan megjelenjenek, hogy a háziasszonyoknak ne kelljen zöldségért végigyalogni a városban, hogy ismét induljanak a vonatok a vidám tanulóktól hangos diákkocsikkal.

Hősöknek nevezetünk benneteket — vasutasok! Most azt mondjuk: legyetek igaz magyar hazafiak.

Gondoljatok a közelgő télre, a családokra,

a ti családotokra is.

Ne feledjétek; amíg állnak az autóbuszok, a villamosok, a vonatok és hideg a mozdonyok kazánja, nem jut el az annyira várt szén, az élelem az otthonokba, nem lesz és nem lehet teljes üzem a gyárakban.

KÖZLEKEDÉSI DOLGOZÓK! VASUTASOK!

MÉG MA indítsátok útunk a vonatokat!

MÉG MA vigyétek munkára a bányászokat és munkásokat!

MÉG MA járjon a villamos a Balokányba, Kisállomásra!

Ezt várja tőletek egész Baranya és Pécs, ezt várja tőletek az egész ország!

Bányászok, Bányászasszonyok !

GONDOLTOK TI ARRRA, HOGY

A SZTRÁJK TOVÁBBI FENNTARTÁSA HOVÁ FAJUL?

Nem, nem gondoltok rá!

Nem gondoltok arra, hogy ezzel alapot teremtetek ahhoz, hogy elszaporodjanak a fosztogatások, a rablások, gyilkosságok.

JÖN A TÉL — NINCS SZÉN.

NINCS MUNKA — NEM LESZ PÉNZ.

Ha nem lesz pénz,
nem lesz miből élelmezni magatokat és családokat.

Vannak nagy családok, akiknek nincs kintarsuk, ahol a gyermekek enni kérnek, de nincs. A szülők nem tudnak adni. Mit fognak tenni ezek a szülők, még ha becsületesek is? Szerezni fognak. Kitél fognak szerezni? Attól a munkatársától, akinek még van.

Ezt akarjátok? Ezért hallgattok azokra, akik akár tudatosan, akár tudatlanul, akár lustaságból, akár más célból növelni akarják népünk tragédiáját?

Nem, ti nem ezt akarjátok és ezért tettekkell kell, hogy ezt megakadályozzátok. Vegyétek fel a munkát, mert csak ez biztosítja saját és gyermekeitek emberi életét.

Ezt követeli tőletek az emberi felelősségérzet, a becsület,
a józan ész.

FOGLALJATOK EGYSÉGESEN ÁLLÁST

A MUNKA MELLETT,

szereljétek le a hangadókat, azokat, akik a fent leírtakat akarják. Az élet, hazánk léte most a ti kezeetekben van.

GONDOLKOZZATOK!!!

**Anyák! Gondokkal küzdő háziasszonyok!
Magyar nők! (11. plakát)**

(...) *A sztrájk a ti ellenségeitek!*

*Rajtatok múlik, elsősorban rajtatok, hogy férjete-
tek, fiatok ismét a gép mellé álljon, hogy megin-
duljon a termelés, hogy visszatérjen a normális,
dolgos, békés élet. (...)*

*Beszéljetez embereitekkel! Magyarózzátok meg
nekik, hogy ellenetek harcolnak, saját család-
juk életét veszélyeztetik, ha továbbra is meg-
hallgatják, és követik azokat, akik sztrájkra
biztatják őket. (...)*

Méret: 15,4 x 20,3 cm, 2 példány; kiadó:
MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizott-
sága, Pécsi Szikra Nyomda

A kiadás dátumát és a kiadót nem tűn-
tették fel a plakátokon. A megjelenés
körülményeit a *Dunántúli Napló* 1956.
november 25-i számában megjelent, *A
plakátok előtt* című írás alapján rekonst-
ruálhatjuk. E szerint szombaton reggel
(november 24-én) plakátok, röplapok
jelentek meg a pécsi utcákon. A cikk szerzője szemtanúként tolmácsolja az utca emberé-
nek véleményét a plakátokkal kapcsolatban. Tartalmukra a párbeszédék alapján követke-
zethetünk: „*Igaza van a plakátnak, munka nélkül nem lehet pénzt várni.*”; „*a sztrájkot csak
felelőtlen emberek akarják*”; „*A megboldogult férjem is sokat sztrájkolt, - bányász volt szegény
– de akkor az urak parancsoltak. Most meg hallom munkástanácsok vannak, a mi véreink a
vezetők, a kormány is jót akar. Nem szabad így csinálni.*”; „*az áru fogy, munka meg nincs*”;
„*Sztrájkolunk, de a hónap végén egy árva fillért sem kapunk. Miből élünk...*”.

Mindkét forrásban előforduló téma a sztrájk, a munkástanácsok, az elmaradó fizetés,
az áruhiány, a sztrájkot szervezők felelőtlensége, és a kormány védelmező szerepe. A tar-
talmi elemek összevetése arra utal, hogy az írás az Egyetemi Könyvtárban is megtalálható
plakátsorozatról szól. A cikk tehát a plakátok tartalmát adja vissza dramatizált formában,
miközben a megyei pártbizottság mondanivalóját az utca emberének szájába adja. Mind-
ezek alapján megállapítható, hogy a plakátok 1956. november 24-én jelentek meg a helyi
sajtó kampányának kíséretében.²⁰

A plakátsorozat kiadása a helyi pártbizottság munkástanácsok elleni fellépésének csak
egyik eszköze volt. November 17-én a pécsi szénbányászok munkástanácsai küldöttségé-

²⁰ A *Dunántúli Napló* 1956. november 24-i számában „*Minden eszközzel harcba szállunk az ellenforradalom zsoldosaival*” címmel jelent meg vezércikk, amely szerint demagóg, népellenes elemek jogtalan követeléseket fogalmaznak meg, sztrájkot hirdetnek az egész megyében, az élelmiszeriparban is. Családok, ártatlan gyermekek fognak éhezni miattuk. A cikk nem nevezi nevén, de a munkástanácsok követeléseiről és sztrájkjáról van szó. Frazéológiája a plakátokéhoz hasonló.

nek élén Dobrovics Emil egy kilenc pontos követelést kívánt eljuttatni a kormányhoz, a tárgyalások azonban eredménytelenek maradtak. November 23-án megalakították a Baranya Megyei Központi Munkástanácsot, első elnökének Dobrovics Emilt választották. Politikai követeléseik mellett a sztrájk beszüntetésének feltételül fogva tartott társaik szabadon bocsájtását szabták. A pártvezetők utasítására a rendőrség még aznap letartóztatta Dobrovics Emilt.²¹ A plakátok másnap jelentek meg.

12. plakát

Pécs város szovjet katonai parancsnokának 5. számú parancsa 1956. december hó 7-én.²²

Tárgy: a tüntetések, gyűlések, felvonulások betiltása, a kijárási tilalom szigorú betartása.

A szétvert ellenforradalmi erők maradványai a mai napig folytatják a város dolgozóinak provokálását, különböző ellenforradalmi tüntetések, gyűlések és felvonulások megtartásával. (...) Pizskos munkájukban felhasználják az ifjúságot, nőket és a gyermekeket. Lázítják és provokálják őket arra, hogy a népnek és az államnak anyagi veszteségeket okozzanak, alkalomadtán még célnélküli vérontásra is uszítanak.

A rend fenntartása érdekében megparancsolom, hogy:

- 1. A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány ellen irányuló tüntetéseket, gyűléseket, felvonulásokat betiltom.*
- 2. Szigorúan tartásuk be a kijárási tilalmat.*
- 3. A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány és a munkástanácsok kérésére, azon személyekkel szemben, akik a jelen parancsot nem tartják be, a legszigorúbb eljárások lesznek fogantatva.*

Pécs város szovjet katonai parancsnoka: Bojcov sk. gárdaezredes

Méret: 59 x 41 cm, 1 példány; kiadó: Szovjet Katonai Parancsnokság, Pécsi Szikra Nyomda

A forradalom egyhónapos fordulóján országszerte néma tüntetéseket, nőtüntetéseket tartottak. Budapesten december 4-én több ezer nő vett részt a nőtüntetésen a Hősök terén. Válaszul a hatalom december 6-án támogatottságának demonstrálására vörös zászlós tüntetést szervezett. A felvonulókat a pestiek megrámadták, halálos áldozatokat követelő ösz-

²¹ BÁN–ROZS 2006. 74–75.

²² Dunántúli Napló, 1956. dec. 7. A címlapon jelent meg Pécs Város Szovjet Katonai Parancsnokának 5. számú parancsa.

szecsapásokra is sor került. Ezekben a napokban tüntetések zajlottak Egerben, Miskolcon, Tatabányán és Salgótarjában is.²³

A *Dunántúli Napló* 1956. december 7-én *A tegnapi tüntetés* címmel számolt be az előző nap délutánján tartott nőtüntetésről, melynek során kesztyűgyári asszonyok megkoszorúzták a Kossuth-szobrot, majd visszatértek a gyárba. Közben elterjedt a híre, hogy tüntetés készül, a Széchenyi téren fáklákat gyűjtöttek, jelszavakat skandáltak. „*Mivel a tüntetés során több kétes elem rendzavarást kísérelt meg, magyar és szovjet karhatalmisták fél öt tájban széteszlatták a tömeget.*”²⁴ Feltehetően ez a tüntetés és az országos események voltak az előzményei az 5. számú katonai parancsnak. A parancs szövegének tartalmi vonatkozásai is ezt támasztják alá, amely szerint az ellenforradalmi elemek felhasználják a nőket céljaik eléréséhez.

A Központi Munkástanács december 11–12-re sztrájkot hirdetett, amelyhez több pécsi gyár és üzem munkásai is csatlakoztak. A Pécsi Vasútigazgatóság által szervezett sztrájkra azonban nem kerülhetett sor, mert a szervezőket letartóztatták. A későbbiekben a munkástanácsok vezetőségébe mind több, az MSZMP irányvonalához alkalmazkodó vezető került, hatáskörük pedig fokozatosan visszaszorult.²⁵

A plakáttal kapcsolatban még egy ellentmondásra hívnánk fel a figyelmet. Rozs András a sztrájkoknak tulajdonítja Bojcov gárdaezredes november 30-i leváltását a szovjet katonai parancsnokság éléről Péterfia Zoltánné 1956-os naplójára hivatkozva.²⁶ Ugyanakkor a december 7-én Pécs város szovjet katonai parancsnokának 5. számú parancsát Bojcov gárdaezredes adta ki.

Kitekintés

Jelen írás tanulsága szerint a plakát mint sajátos forrástípus vizsgálata a jövőben több szempontból is hozzájárulhatna a forradalom történetével kapcsolatos további kutatásokhoz.

Az események jobb megértéséhez elengedhetetlen a korabeli kommunikációs csatornák, működésének kutatása, a tájékoztatás gyorsasága és a lefedettség mértéke ugyanis jelentősen befolyásolta az egyes cselekedetek elismertségét és sikerét. A rádió és a sajtó mellett a plakátok és a röplapok is a széles körű, gyors tájékoztatást szolgálták mindkét oldalon. Ezek a médiumok ugyanakkor egymást kiegészítették: a tanulmányban több példát láthattunk arra, hogy a plakátok szövegei az újságban is megjelentek ugyanazon a napon.

A Kádár-korszak retorikájának kialakulása tekintetében további kutatásra lehet érdekes a plakátok nyelvi szempontú elemzése, ugyanis a későbbi hivatalos propaganda érvelésének és szóhasználatának egyes elemei már közvetlenül a november 4-e után kiadott plakátokon is megjelentek.

²³ SZAKOLCZAI 2001. 83–86.

²⁴ *Dunántúli Napló*, 1956. dec. 7. 1.

²⁵ BÁN–ROZS 2006. 75–76.

²⁶ ROZS 2009.

FORRÁSOK

PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya (PEK TGYO)

1956-os plakátok 1956-os plakátok, jelzet nélkül

Dunántúli Napló, 1956 nov.–dec.

IRODALOM:

- BÁN–ROZS 2006 BÁN Péter – ROZS András: Baranya megye. In: *A vidék forradalma, 1956*. Szerk. GAGANETZ Péter – GALAMBOS István. Budapest, 2006. 9–22.
- PÉTER 1997 PÉTER Károly: *1956 Baranyában*. Pécs, 1997.
- ROZS 2008 ROZS András: A „mecseki láthatatlanok” és a munkástanácsok utóvédharcai. In: *Pécs és Baranya 1956-ban*. Szerk. ROZS András. Pécs, 2008. 163–190.
- ROZS 2009 ROZS András: Az 1956-os forradalom és szabadságharc Pécssett. In: A 2006. és 2007. évi Előadások Pécs történetéből c. konferenciák válogatott előadásai. Szerk. Kaposi Zoltán – Vonyó József. Pécs, 2009. 297–376. (Tanulmányok Pécs történetéből 20.)
(<http://www.pecstortenete.hu/index.php/95-tanulmanyok/84-rozs-andras-az-1956-os-forradalom-es-szabadsag-harc-pecsett-1-resz>) [2016.10.15.]
- SZAKOLCZAI 2010 SZAKOLCZAI Attila: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc*. Budapest, 2010.

MELLÉKLET

1. plakát *Pécs város és Baranya megye dolgozói!* Kiadja Pécs városi Tanács és a Baranya megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, 1956. október 24.
2. plakát *A szovjet katonai parancsnok parancsa*. Kiadja a Szovjet Katonai Parancsnokság, 1956. november 4.
3. plakát *Pécs város polgárai!* Kiadja a Szovjet Katonai Parancsnokság, 1956. november 7.
4. plakát *Szovjet városparancsnok 2. sz. parancsa*. Kiadja a Szovjet Katonai Parancsnokság, 1956. november 8.

5. plakát *4. számú parancs.* Kiadja a Szovjet Katonai Parancsnokság, 1956. november 14.
6. plakát *Bányászok! Munkások! Parasztok! Családanyák! Fiatalok! Magyar Hazafiak!* Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, 1956. november 24.
7. plakát *Bányászok! Régi hősök és fiatalok!* Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, 1956. november 24.
8. plakát *Munkások! Dolgozók!* Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, 1956. november 24.
9. plakát *Közlekedési dolgozók! Vasutasok!* Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, 1956. november 24.
10. plakát *Anyák! Gondokkal küzdő háziasszonyok! Magyar nők!* Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, 1956. november 24.
11. plakát *Bányászok, Bányászasszonyok!* Kiadja az MSZMP Baranya Megyei Intéző Bizottsága, 1956. november 24.
12. plakát *Pécs város szovjet katonai parancsnokának 5. számú parancsa.* Kiadja a Szovjet Katonai Parancsnokság, 1956. december 7.